

บทที่ 1 บทนำ

บริบทชุมชนและสถานการณ์ปัญหา

บทนี้เป็นการกล่าวถึงภาพรวมของประมงชายฝั่ง โดยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของภูมินิเวศ และภูมิวัฒนธรรม ปัญหาของประมงชายฝั่ง การเกิดขึ้นของกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ สถานการณ์ ปัญหาของความรุนแรงของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และความเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ รวมถึง แนวคิด วัตถุประสงค์และสมมติฐานของการวิจัย

1.1 บริบทของพื้นที่ทางภูมินิเวศและภูมิวัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษาโดยรวม

ประเทศไทยมีจังหวัดติดทะเล 23 จังหวัด มีความยาวชายฝั่งทั้งสิ้นประมาณ 1,861 กิโลเมตร เฉพาะในส่วนของภาคใต้จะมีพื้นที่ติดกับทะเล 13 จังหวัด จากทั้งหมด 14 จังหวัด จังหวัดที่ไม่มีชายฝั่งทะเล คือจังหวัดยะลา

สถานะภาคใต้ของประเทศไทย จะเป็นแหลมแคบๆ ขึ้นออกไปทางทิศใต้มีลักษณะคล้าย ค้างคาว เรียกว่าแหลมมลายู มีฝั่งตะวันออกติดกับอ่าวไทย ฝั่งตะวันตกติดกับทะเลอันดามัน และ ทางทิศใต้ติดกับประเทศมาเลเซีย แขนกกลางของแหลมมลายูจะเป็นที่สูงตามแนวสันเขา ซึ่งเป็น พื้นที่ต้นน้ำ แล้วค่อยๆ ลาดต่ำโดยมีสายน้ำสั้นๆ ไหลออกสู่ทะเล 2 ด้าน ทำให้เกิดระบบนิเวศลุ่มน้ำ สำคัญกระจายไปทั่วภาคใต้ ทางฝั่งตะวันออก เช่น ลุ่มน้ำหลังสวน ลุ่มน้ำปากพนัง ลุ่มน้ำตาปี ลุ่มน้ำ ทะเลสาบสงขลา ลุ่มน้ำปัตตานี และทางฝั่งตะวันตก เช่น ลุ่มน้ำปะเหลียน เป็นต้น แต่ละลุ่มน้ำจะ ประกอบไปด้วยพื้นที่ ป่าต้นน้ำ ในพื้นที่สูงบริเวณแนวสันเขา ถัดลงมาเป็นพื้นที่ลุ่มรับน้ำซึ่งมี ลักษณะแอ่งกระทะ สายน้ำจะคดเคี้ยว จะมีพรุ หนอง บึง และพื้นที่ทำนา บริเวณสุดท้ายก็จะเป็น พื้นที่ชายฝั่งซึ่งแม่น้ำจะนำพาเอาตะกอนจากแผ่นดินมาทับถมและระบายออกสู่ทะเล ภูมิความรู้ของ คนภาคใต้จะเรียกความสัมพันธ์ของระบบลุ่มน้ำนี้ว่า **เขา-นา-เ** ในแต่ละส่วนยังประกอบไปด้วยภูมิ นิเวศหรือพื้นที่ย่อยๆ อีกจำนวนมากที่ช่วยกันทำหน้าที่ให้ระบบนิเวศของลุ่มน้ำมีความสมดุลและ เกิดความสมบูรณ์ ซึ่งถ้ากล่าวเฉพาะในส่วนของชายฝั่งทะเลซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับความสมบูรณ์ ของอาชีพการทำประมงแล้ว ระบบนิเวศหรือพื้นที่ย่อยๆ ที่ถือว่าเป็นฐานทรัพยากรที่สำคัญของ พื้นที่ชายฝั่งจะหมายถึงป่าชายเลน หาดทราย หาดเลน ป่าสนทราย ทะเลชายฝั่ง อ่าว ปากแม่น้ำ เกาะ แก่ง แนวปะการังและหญ้าทะเล เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นฐานทรัพยากรเหล่านี้คือแหล่งกำเนิดของ ทรัพยากรสัตว์น้ำที่สำคัญของประเทศไทย ทั้งในด้านแหล่งผลิตอาหาร การท่องเที่ยว และการ ประมง เป็นส่วนหนึ่งของระบบการผลิตรากฐานสำคัญที่ช่วยค้ำจุน สร้างความมั่นคงทางอาหารแก่ สังคมไทยมานับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ประเทศไทยจัดเป็นประเทศที่เคยมีทรัพยากรประมงชายฝั่งที่อุดมสมบูรณ์ประเทศหนึ่งใน แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สามารถนำทรัพยากรประมงชายฝั่งมาใช้ประโยชน์ สำหรับบริโภค และแปรรูปเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญโดยไม่ต้องรุกรานน้ำของประเทศอื่น อย่างไรก็ตามเมื่อได้

มีการนำทรัพยากรประมงมาใช้ประโยชน์อย่างเสรีและเต็มที่ การมีประชากรที่เพิ่มขึ้น การมีพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีการประมง รวมทั้งอุปกรณ์และเครื่องมือการทำประมงที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นผลให้ทรัพยากรประมงถูกจับเกินกำลังการผลิตตามธรรมชาติ ซึ่งมีผลไปกดดันต่อฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งรวมทั้งชุมชนให้มีสภาพเสื่อมโทรมลง ส่งผลให้สภาวะการทำประมงชายฝั่งประสบกับปัญหาการแย่งชิงสัตว์น้ำ ซึ่งรัฐควบคุมจำนวนเรือและเครื่องมือการทำประมงไม่ได้ แม้มีการลงทุนสูงแต่มีรายได้ต่ำลง เกิดการทำประมงแบบไม่ยั่งยืน มีการจับสัตว์น้ำขนาดเล็กมากขึ้น ก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากร ตลอดจนระบบคุณค่าและวัฒนธรรมในชุมชน การแสวงหาวิธีการจัดการประมงชายฝั่งที่เหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ประมงชายฝั่ง ควรมีทิศทางสู่วิถีการทำประมงแบบยั่งยืน มีจรรยาบรรณในการทำประมงอย่างรับผิดชอบในวิถีแบบเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีความจำเป็นมากยิ่งขึ้นในปัจจุบันและอนาคต

1.2 ความผูกพันกับฐานทรัพยากร

ชุมชนชายฝั่งภาคใต้ตอนล่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณปากอ่าวมีการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติค่อนข้างสูง (resource based communities) กิจกรรมและวิถีชีวิตของชุมชนจึงมีความสัมพันธ์กับสภาพดินฟ้าอากาศอย่างใกล้ชิด ฤดูในพื้นที่รอบอ่าวแบ่งออกเป็น 2 ฤดู คือ ฤดูฝน (ระยะเวลาประมาณ 8-9 เดือน) และฤดูร้อน (ระยะเวลา 3-4 เดือน) โดยฤดูฝนแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน-สิงหาคม (ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้) และช่วงเดือน กันยายน-มกราคม (ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ) ฤดูร้อนอยู่ในช่วงเดือน กุมภาพันธ์-เมษายน-พฤษภาคม

ความสัมพันธ์ระหว่างฤดูกาล การเปลี่ยนแปลงสภาพฝนฟ้าและทะเลกับการดำรงชีวิตและลักษณะงานของชุมชนชายฝั่งสามารถเห็นได้ในกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการปลูกข้าว การทำนาเกลือ และการทำประมง เช่น การเริ่มปลูกข้าวช่วงต้นฤดูฝนและเก็บเกี่ยวเอาตอนต้นฤดูร้อน ส่วนการทำนาเกลือก็จะทำในช่วงหลังฤดูฝนตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม ซึ่งเป็นช่วงฤดูแล้ง (เพื่อตากเกลือให้แห้ง) ขณะที่การทำประมงก็จะทำกันอย่างเข้มข้นในช่วง 3-4 เดือน หลังมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากมีสัตว์น้ำที่มีราคา เช่น กุ้งและปูชุกชุม ปัจจุบันพบว่ามีการทำประมงบางชนิดที่สามารถทำได้ตลอดปีเนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่ยังคงมีในทรัพยากรบางชนิดและความจำเป็นทางเศรษฐกิจของครอบครัว ดังแสดงตารางที่ 1 ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างเครื่องมือที่ใช้ในการประมง บริเวณและวิธีใช้เครื่องมือดังกล่าว และช่วงระยะเวลาในรอบ 1 ปี ที่มีการใช้เครื่องมือเหล่านี้

ตารางที่ 1 เครื่องมือประมงและลักษณะการใช้ของชาวประมงรอบอ่าวปัตตานี

ชนิดเครื่องมือ	บริเวณและวิธีใช้	ช่วงเวลาที่ใช้
เรือขนาด 8-12 เมตรติดเครื่อง	ใช้บริเวณปากอ่าว ทะเลเปิด มีคลื่น	ตลอดปี
เรือขนาด 6-8 เมตรติดเครื่อง	ใช้ในอ่าว น้ำตื้น คลื่นลมน้อย	ตลอดปี
เรือเล็ก (พาย/แจว)	ใช้ตามแนวฝั่งและในอ่าว	ปัจจุบันใช้กันน้อย
อวนกุ้ง	วางไว้บริเวณแนวน้ำลึก 5-7 วา	มกราคม-มีนาคม
อวนปูม้า อวนปูดำ	วางใกล้ฝั่ง น้ำลึก 2-3 วา	มกราคม-มีนาคม/ สิงหาคม
อวนลอยปลา	วางนอกชายฝั่ง น้ำลึก 5-10 วา	ตลอดปี
อวนปลาทุ	วางก้นที่ในอ่าว น้ำลึก 7-10 วา	ตลอดปี
อวนปลาไส้ตัน	วางก้นที่ น้ำลึก 7-10 วา	ตลอดปี
อวนปลาลังเขี้ยว	วางก้นที่ น้ำลึก 5-10 วา	ตลอดปี
อวนรุนกุ้งและปลา	ใช้เรือรุนใกล้ฝั่ง น้ำลึก 2-3 วา	ตลอดปี
อวนปลาหมึก	วางที่น้ำลึก 4-8 วา	ปัจจุบันใช้กันน้อย
อวนปลาอินทรี	วางที่น้ำลึก 7-10 วา	ปัจจุบันใช้กันน้อย
แร้ว (ปูและปลาหมึก),แห, โป๊ะ, ไช	จับสัตว์น้ำในอ่าว น้ำลึก 1-2 วา	ตลอดปี
เบ็ดตกปลาใหญ่	ตกปลาใหญ่ เช่น ปลากะพง	ตลอดปี
เบ็ดปลาคูก	เกี่ยวเหยื่อวางไว้ในน้ำ	มิถุนายน-กันยายน
คราดหอย	บริเวณชายฝั่ง	ตลอดปี

นอกจากนี้ลักษณะและเครื่องมือประมงที่ใช้ก็จะแตกต่างกันไปตามลักษณะของท่าเลและแหล่งจับสัตว์น้ำด้วย เช่น ในการจับสัตว์น้ำใกล้ชายฝั่งและในบริเวณอ่าวน้ำค่อนข้างตื้นและไม่ค่อยมีคลื่นลม ชาวประมงจะใช้เรือขนาดเล็กและเครื่องมือประมงหลากหลายชนิด เนื่องจากสามารถจับสัตว์น้ำได้เกือบตลอดปี ส่วนการจับสัตว์น้ำชายฝั่งซึ่งเป็นทะเลเปิดและบริเวณอ่าว ชาวประมงจะใช้เรือขนาดใหญ่กว่า เป็นดิน นอกเหนือจากสภาพทางด้านนิเวศและสภาพแวดล้อมกายภาพจะมีผลต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ชายฝั่งและอ่าวแล้ว ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น การขยายตัวของประมงพาณิชย์ และการเปลี่ยนแปลงการทำประมงของแต่ละชุมชน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน นโยบายและโครงการพัฒนาท้องถิ่น ตลอดจนความใกล้ชิดหรือห่างไกลเมืองและศูนย์กลางความเจริญก็มีอิทธิพลต่อลักษณะและความซับซ้อนของชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้นั้นในชุมชนเหล่านี้

การสำรวจสภาพเศรษฐกิจของหมู่บ้านรอบอ่าวปัตตานี โดยคณะวิจัยของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในปี พ.ศ. 2529 และปี พ.ศ. 2534 ได้ชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านรอบอ่าวที่มีแนวโน้มนำวิถีบางอย่างซึ่ง ผลการศึกษาพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของอาชีพเนื่องจากการสูญเสียแหล่งผลิตอาหารเพื่อการยังชีพดั้งเดิมของชุมชน มีอัตราการอพยพออกเพิ่มสูงขึ้น คนในชุมชนมีปัญหาหนี้สินเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง เกิดปัญหาการว่างงานโดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น ส่งผลให้เกิดเป็นปัญหาลูกโซ่ทางสังคมอันได้แก่ ปัญหาขาดเสถียรภาพ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาครอบครัว ปัญหาคุณภาพชีวิตของชุมชน ปัญหาการศึกษา และปัญหาสิ่งแวดล้อม

นอกจากนั้นกรณีศึกษาในพื้นที่ภาคใต้เมื่อปี พ.ศ. 2525 ชาวประมงกลุ่มที่ทำการประมงชายฝั่งขนาดเล็กมีจำนวนร้อยละ 63.6 ของครอบครัวผู้ประกอบการอาชีพทำการประมงทั้งหมด อีกร้อยละ 20.7 เป็นกลุ่มลูกจ้างที่ทำการประมง ทั้ง 2 กลุ่มมีสภาพความยากจนมาก ทั้งที่เป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดแต่จับสัตว์น้ำได้น้อยที่สุด เพียงประมาณร้อยละ 12 เท่านั้น สัตว์น้ำอีกร้อยละ 88 เป็นสัตว์น้ำที่ถูกจับโดยกลุ่มผู้ทำการประมงขนาดใหญ่

1.3 วิถีชีวิตและการประมงชายฝั่งของจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส

กล่าวเฉพาะจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส ซึ่งทั้ง 2 จังหวัด มีชายฝั่งทะเลติดต่อกันประมาณ 184 กิโลเมตร มีหมู่บ้านชาวประมงทั้งสิ้น 81 หมู่บ้าน ใน 25 ตำบล 8 อำเภอ จำนวนครอบครัวประมาณ 23,324 ครัวเรือน ประชากร 165,348 คน ซึ่งส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม ชุมชนประมงพื้นบ้านเกือบทั้งหมดจะตั้งหลักแหล่งกระจายอยู่บริเวณพื้นที่ชายฝั่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณพื้นที่ปากแม่น้ำ ซึ่งมีลักษณะเป็นอ่าวที่มีแหลมเป็นแนวกันลมและกระแสน้ำจะมีชุมชนประมงอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นเพราะเหมาะเป็นที่จอดเรือ หลบลม และใกล้แหล่งประกอบอาชีพการประมงที่อุดมสมบูรณ์ บริเวณจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสจะมีพื้นที่ที่มีความเหมาะสมและมีความสำคัญต่อการทำประมงพื้นบ้าน (เรือประมงขนาดเล็ก) ดังกล่าวอยู่ตลอดแนวชายฝั่ง เช่น ปากแม่น้ำบางนรา ปากแม่น้ำตากใบ (ลุ่มน้ำสุโหง โท-ลก) ปากแม่น้ำสาขานูรี (ลุ่มน้ำสาขานูรี) อ่าวปัตตานี (ลุ่มน้ำปัตตานี) และลุ่มน้ำยะหริ่ง รวมทั้งปากแม่น้ำสาข่อยอื่นๆ ตลอดแนวชายฝั่ง

ในเขตจังหวัดปัตตานีซึ่งมีพื้นที่ชายฝั่งทะเลประกอบด้วย 6 อำเภอ (จากทั้งหมด 12 อำเภอ) ได้แก่ อำเภอไม้แก่น สาขานูรี ปะนาเระ ยะหริ่ง เมือง และหนองจิก มีจำนวนครอบครัวประมงถึง 3,069 ครัวเรือน ซึ่งในจำนวนดังกล่าวประมาณ 2,260 ครัวเรือน (ศูนย์สารสนเทศ, 2547) หรือประมาณร้อยละ 73 เป็นครอบครัวประมงขนาดเล็ก ซึ่งดำรงชีวิตด้วยการจับสัตว์น้ำชายฝั่งเป็นหลัก และส่วนใหญ่มีฐานะยากจน จะเห็นได้จากเกษตรกรมีรายได้ที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานมาก ในเขตอำเภอเมืองและอำเภอปะนาเระ คือต่ำกว่า 3,000 บาท/คน/ปี (สำนักเศรษฐกิจการเกษตร, 2534) ในปี พ.ศ. 2542 ประมาณการว่าจังหวัดปัตตานีมีประชากรที่ยากจนถึงร้อยละ 43.33 (สำนักงาน

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2543) ส่วนชุมชนประมงขนาดเล็กในเขตจังหวัดนราธิวาสก็มีสภาพความยากจนไม่แตกต่างกับจังหวัดปัตตานีมากนักโดยภาพรวม

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะการประกอบอาชีพของการทำประมงขนาดเล็กเหล่านี้แล้ว พบว่าส่วนใหญ่ยังคงใช้เครื่องมือที่หลากหลายตามฤดูกาลและลักษณะภูมินิเวศ ซึ่งช่วยรักษาองค์ประกอบทางธรรมชาติของสัตว์น้ำและความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น บ้านตันหยงเปาว์มีเครื่องมือประมงที่ใช้อยู่ในปัจจุบันถึง 20 ชนิด และช่วยสร้างระบบคุณค่าในการจัดการทรัพยากรที่มีรากฐานสำคัญมาจากหลักศาสนาอิสลามที่ว่าทรัพยากรในท้องทะเลเป็นของพระเจ้าที่ประทานมาให้กับมนุษย์ทุกคนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างเท่าเทียมและไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน ซึ่งเป็นการใช้ที่เคารพต่อธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน (ปิยะ, 2543) และมองทรัพยากรประมงเป็นทรัพยากรร่วม (Common property) ซึ่งเป็นการมองในมิติของการเป็นของส่วนรวมที่ต้องแบ่งปันอย่างเท่าเทียม สอดคล้องกับวิถีคิดและวิถีระบบเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่าเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นการแสวงหาเพื่อการใช้ประโยชน์ให้ได้มากที่สุดในระบบการผลิตเชิงพาณิชย์ซึ่งทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรที่เกิดขึ้นในขณะนี้

แต่อย่างไรก็ตามการมีวิถีชีวิตภายใต้ระบบคุณค่าและความเชื่อดังกล่าว กลับทำให้ชาวประมงเหล่านี้เข้าถึงและบริโภคทรัพยากรได้น้อยลง กลายเป็นโอกาสให้ประมงพาณิชย์ซึ่งมีวิถีคิดแบบมือใครสาวได้สาวเอา เข้าถึงทรัพยากรได้มากขึ้นและได้เปรียบอย่างชอบธรรมตามกฎหมาย ทำให้ประมงขนาดเล็กมีชีวิตที่ลำบากยิ่งขึ้น เกิดความขัดแย้งเรื่องทรัพยากรเพราะความแตกต่างของวิถีคิด ระบบคุณค่า ความเชื่อ วัฒนธรรมของชุมชนและสังคม ตลอดจนความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมือง โครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

มีการดำเนินนโยบายต่างๆ ของรัฐที่ไม่เข้าใจบริบทของท้องถิ่น บ่อยครั้งที่นำไปสู่ความขัดแย้งที่เพิ่มความรุนแรงมากขึ้น ตัวอย่างความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ ส่วนหนึ่งเกิดจากเจตนาดีของรัฐที่ขาดการสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน เช่น นโยบายการแก้ปัญหาความยากจน ด้วยโครงการ Sea Food Bank ที่พยายามทำให้คนยากจนมีที่ทำกิน มีเงินทุนในการประกอบอาชีพ และมีรายได้เพื่อแก้ความยากจนแต่เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุความยากจนของชาวประมงชายฝั่งเหล่านี้ดังบริบทข้างต้นนั้น การจัดสรรที่ทำกินไม่ใช่วิถีที่ชาวประมงต้องการเพราะวิถีชีวิตชาวประมงในท้องถิ่นยึดถือว่า อ่าว ป่า แม่น้ำ หรือพื้นที่ชายฝั่งเป็นเฮาะออแฆฆามา (เป็นของส่วนรวม) เปรียบเสมือนนาสำหรับคนยากจนที่ไม่มีทุน ไม่มีที่ดินเป็นของตัวเองใช้เป็นที่ทำมาหากิน การที่พื้นที่ทำกินในทะเลลดลง ปริมาณสัตว์น้ำที่ลดลง มาจากแบบแผนการใช้ทรัพยากรเพื่อตอบสนองระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่พยายามมองทุกอย่างเป็นวัตถุประสงค์หรือทุนในระบบกระบวนการผลิตและมุ่งทำการผลิตเพื่อการค้าเป็นหลัก จึงทำให้คนในชุมชนได้ใช้ทรัพยากรน้อยลงและกลายเป็นคนจนในที่สุด ปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวจึงน่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่สร้างความเคืองแค้น เกิดขัดแย้งกลายเป็นจุดอ่อนไหวให้เกิดความรุนแรงได้ง่าย

ประเด็นที่น่าสนใจซึ่งรัฐและนักพัฒนาทั้งหลายมักจะละเลยและให้ความสนใจไม่มากเท่าที่ควร แต่อาจกล่าวได้ว่าเป็นประเด็นที่สำคัญซึ่งเชื่อมโยงไปสู่ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ความมั่นคงของรัฐและท้องถิ่น ซึ่งเป็นที่มาของความรุนแรงของ 3 จังหวัดชายแดนใต้ในปัจจุบัน มีข้อสังเกตจากรายงานสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของประมงรอบอ่าวปัตตานีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงซึ่งนำไปสู่ปัญหาและการปรับตัว เกี่ยวกับจารีต และระบบความเชื่อตามหลักศาสนาของชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งไปกระทบต่อพื้นที่ทางความคิดและวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรร่วมกันของชุมชนท้องถิ่นที่ยึดถือสืบทอดกันมาช้านาน โดยยึดหลักศาสนาที่ถือว่า ทรัพยากรหรือธรรมชาติ เป็นของส่วนรวม หรือ “เฮาะออแมงมา” ซึ่งชุมชนในท้องถิ่นจะมีลักษณะการใช้ประโยชน์และการพึ่งพาธรรมชาติบนฐานการผลิตอย่างยังชีพ บนหลักการของความจำเป็นเพื่อการบริโภคและความต้องการพื้นฐานเป็นหลักตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

จากตัวอย่างดังกล่าวถ้ารัฐดำเนินการแก้ปัญหาโดยนโยบายเช่นนี้อีกต่อไป ก็จะไปสู่การเพิ่มปัญหาและความขัดแย้งมากขึ้น และยังทำให้คนยากจนจริงๆ เข้าถึงและใช้ทรัพยากรลดลงกว่าเดิมและนำชาวประมงไปสู่ระบบการเกษตรครบวงจรที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ในที่สุด มีหนี้สินเพิ่มขึ้น อีกทั้งไม่มีทะเลที่จะทำมาหากินต่อไป หมดที่พึ่งและหมดศรัทธาต่ออำนาจรัฐ

1.4 ปัญหาของประมงและทรัพยากรชายฝั่ง

นายลาบี สาแม ชาวบ้านบ้านคาโต๊ะ อดีตกำนันตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี (2526) เคยพูดเอาไว้ว่า อ่าวปัตตานีเป็นเฮาะออแมงมา เป็นที่นาของชาวประมงคนยากคนจนใครจะมายึดเป็นส่วนตัวไม่ได้ จะเป็นบาปเพราะผิดหลักศาสนา เพียงแต่เราให้ความเคารพศรัทธาต่อพระเจ้าอย่างจริงจัง ปลายก็จะไม่หมดจากน้ำ ทั้งคนจน คนรวย ก็จะมีความสุข

แต่เมื่อรัฐประกาศนโยบายและออกกฎหมายเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยการขยายการผลิตเน้นอุตสาหกรรมส่งออก พื้นที่ทางวัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชนชายฝั่งและท้องถิ่นอื่นๆ ซึ่งเป็นสิทธิชุมชนก็ถูกเหยียบย่ำอย่างปราศจากความเคารพ ความยากลำบากก็เกิดขึ้นตามมาอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง

ปัญหาของชาวประมงก็เช่นเดียวกับผู้ด้อยโอกาสอื่นๆ ก็มีมากมายหลายปัญหาและเรื้อรังมาช้านาน แต่แกนกลางของปัญหาชาวประมงดูเหมือนจะมีเพียงประการเดียวก็คือสัตว์น้ำร่อยหรอลงเมื่อสัตว์น้ำลดน้อยลง การออกไปทำการประมงก็ขาดทุนเพราะต้องจ่ายค่าน้ำมันเชื้อเพลิง พอลขาดทุนก็มากู้หนี้ยืมสินจากแพปลา (พ่อค้ารับซื้อปลา) แล้วพ่อค้าก็จะหักเอาจากราคากุ้งปลาที่หามาได้ ชาวประมงจำนวนมากคิดหนีมาจากรุ่นปู่รุ่นพ่อ เพราะมีการกู้ยืมใหม่ ทั้งในรูปเงินสดหรือเครื่องมือประมงหรือน้ำมันเชื้อเพลิงอยู่เรื่อยๆ ในขณะที่กุ้งปลาก็จับได้น้อยลงทุกวัน แต่พ่อค้าปลาร่ำรวยขึ้น

จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี 2533 พบว่าชาวประมงร้อยละ 43 มีหนี้สิน และน่าสนใจว่ายิ่งชาวประมงใช้เครื่องมือที่ทันสมัยมากขึ้นเท่าไร หนี้สินก็มากขึ้นเท่านั้น

ตัวอย่างเช่น ในกลุ่มชาวประมงที่ไม่มีเรือประมงนั้นมีเพียงร้อยละ 10 เท่านั้นที่มีหนีสิน ในขณะที่กลุ่มใช้เครื่องยนต์นอกเรือมีหนีสินถึงร้อยละ 38 และกลุ่มใช้เครื่องยนต์ติดตั้งในเรือมีหนีสินถึงร้อยละ 72

โครงการพัฒนาชุมชนประมงขนาดเล็ก จังหวัดสงขลา ดำรวจสภาพทางเศรษฐกิจของชาวประมงที่บ้านบ่ออิฐ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เมื่อต้นปี พ.ศ.2539 พบว่าชาวประมงที่ใช้เรือหางยาวจำนวน 31 ราย มีหนีสินทุกรายเฉลี่ยรายละประมาณ 32,000 บาทรายงานดังกล่าวระบุว่าชาวประมงมีรายได้ประมาณ 20,000 – 36,000 บาท/ปี แต่มีรายจ่ายปีละ 36,000 บาทเป็นอย่างน้อย

ปัญหาความร่อยหรอของทรัพยากรสัตว์น้ำนอกจากก่อกวนหนีสินที่ยากแก่การไล่ถอนให้กับชุมชนประมงแล้ว ยังทำให้คุณภาพชีวิตของชาวประมงเสื่อมโทรมลงในทุกๆ ด้าน เด็กๆ ไม่มีกึ่งปลาบริโภคเพียงพอ คนไม่มีปลาให้จับ ไม่มีงานทำต้องอพยพไปทำงานในโรงงาน (ปลากระป๋อง) ปัญหาใหญ่ที่สุดปัญหาหนึ่งของชุมชนชาวประมงเกือบทุกแห่งในปัจจุบันคือ การแพร่ระบาดของยาเสพติดอย่างกว้างขวางจนยากแก่การแก้ไข

เมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนอื่นๆ แล้วชุมชนประมงในภาคใต้มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดมากกว่าหลายเท่าตัวไม่มีใครให้คำตอบได้ว่าทำไมยาเสพติดจึงแพร่กระจายอย่างมากในชุมชนประมง บางคนกล่าวว่าเพราะคนในชุมชนบางส่วนออกไปเป็นลูกเรือประมงพาณิชย์ที่ต้องออกทะเลหลายสิบวันและมีการใช้ยาเสพติด เมื่อกลับบ้านก็นำมาแพร่ในหมู่บ้านด้วย

ปัญหาทั้งหมดมาจากสาเหตุใหญ่ๆ คือการใช้เครื่องมือประมงแบบทำลายล้าง การสร้างมลภาวะและการทำลายทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. เครื่องมือประมงแบบทำลายล้างที่เป็นปัญหาของชาวประมงทั้งภาคใต้คือ เรืออวนลากและเรืออวนรุน ซึ่งดำเนินการโดยการใช้เรือขนาดใหญ่ เครื่องมือทั้งสองประเภทนี้ทำลายพันธุ์สัตว์น้ำอย่างร้ายแรง เพราะสัตว์น้ำที่จับได้เป็นจำนวนมากเป็นสัตว์น้ำวัยอ่อน ไม่ได้ขนาด จับมาแล้วก็เอาไปทำปลาป่น ทำอาหารสัตว์ ที่ร้ายกว่านั้นคือเรือประมงทั้งสองประเภทรุ่นนั้นมักบุกกรุกเข้ามาทำการประมงในเขต 3,000 เมตร ซึ่งเป็นเขตหวงห้ามไว้สำหรับการทำมาหากินของชาวประมงขนาดเล็กและเป็นแหล่งเพาะฟักของลูกกุ้งลูกปลา

ศูนย์พัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนล่าง ศึกษาในปี 2536 พบว่าเรืออวนรุนในบริเวณอ่าวไทยตอนล่างจับสัตว์น้ำได้ประมาณวันละ 200 กิโลกรัม ถ้าเป็นเรือขนาดใหญ่สัดส่วนระหว่างสัตว์น้ำเศรษฐกิจต่อปลาเบ็ดจะเป็น 42.3/57.7 คือร้อยละ 42.3 เป็นปลาที่โตได้ขนาดและขายได้ ที่เหลือร้อยละ 57.7 เป็นปลาที่โตไม่ได้ขนาดเข้าโรงงานปลาป่น นั่นหมายถึงมีการสูญเสียสัตว์น้ำที่จะโตเต็มวัยในอนาคตร้อยละ 57.7 ต่อวัน ซึ่งเป็นอัตราการทำลายทรัพยากรที่สูงมาก

ชาวประมงขนาดเล็กทั่วภาคใต้บอกว่าเรืออวนรุนอวนลากขนาดใหญ่คือศัตรูอันดับหนึ่ง บางพื้นที่ชาวประมงบอกว่าถ้าเรือพวกนี้เข้ามาทำประมงในเขต 3,000 เมตร พวกเขาจะจับปลาไม่ได้ เป็นอาทิภัยเพราะเรือใหญ่จับเอาไปหมดสิ้น

เหตุที่เรือพวกนี้บุกรุกเขต 3,000 เมตร เพราะทะเลนอกนั้นกึ่งปลาน้อยลงทุกที เลือดต้องเข้ามาแข่งชิงกับชาวประมงขนาดเล็กและมักจะประสบความสำเร็จในการแข่งชิงอย่างยิ่ง เพราะเรือพวกนี้มักเป็นเรือของเจ้าแก๊วใหญ่ในเครือข่ายประมงพาณิชย์มีสายสัมพันธ์กับนักการเมืองท้องถิ่น นักการเมืองระดับชาติ จนแม้แต่เจ้าหน้าที่เองก็ยังไม่กล้าแตะต้อง ผู้ว่าราชการจังหวัดกระบี่สมัยหนึ่งออกไปปราบปรามเคยโดนยิงด้วยอาวุธสงครามมาแล้ว

จากเอกสารประจำภาคของวิทยาลัยการทัพเรือ พ.ศ. 2538 เรื่องการพัฒนาประมงทะเล พื้นบ้านบริเวณอ่าวไทยตอนล่าง โดยสมศักดิ์ ปราโมทย์ชุติมา รายงานเกี่ยวกับปัญหาข้อขัดแย้งเกี่ยวกับเครื่องมือและการทำประมงผิดกฎหมาย ดังนี้

1) เครื่องมืออวนรุนและอวนลากคานถ่าง

การทำประมงอวนรุนทำให้เกิดการสูญเสียในทางเศรษฐกิจโดยการจับสัตว์น้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์ก่อนวัยอันสมควร ประเมินความสูญเสียทางเศรษฐกิจเฉพาะบริเวณนี้ จำนวน 135 ล้านบาท/ปี เป็นความสูญเสียจากอวนรุนขนาดเล็ก 100 ล้านบาท/ปี และอวนรุนขนาดใหญ่ 35 ล้านบาท/ปี บริเวณอ่าวปากพนังหากลดจำนวนเครื่องมืออวนรุนอวนลากคานถ่างได้สำเร็จ จะทำให้การทำประมงอวนลอยกึ่งสามชั้นและขอปีกได้ผลผลิตมากขึ้นเพราะกึ่งขนาดเล็กที่จับได้จากอวนรุนและอวนลากคานถ่างเป็นกึ่งชนิดเดียวกับที่จับได้ด้วยอวนลอยกึ่งสามชั้นและขอปีก

2) เครื่องมือไชนั่งและโพงพาง

บริเวณทะเลสาบสงขลาและอ่าวปัตตานี มีการใช้เครื่องมือที่ผิดกฎหมาย เช่น ไชนั่ง โพงพาง ทำให้เกิดการตกตะกอน ทะเลสาบคั้นเงิน ระบบนิเวศเสียสมดุล และทรัพยากรสัตว์น้ำลดความอุดมสมบูรณ์ลงอย่างรวดเร็ว ชาวประมงจึงรวมกลุ่มหาทางสร้างความอุดมสมบูรณ์กลับคืน โดยการประกาศเขตอนุรักษ์ในทะเลสาบสงขลา เขตอำเภอสทิงพระและอำเภอสิงหนคร ทางราชการเองได้ดำเนินการรื้อถอนเครื่องมือโพงพางแต่ได้รับการตอบโต้ด้วยการประท้วงอย่างรุนแรง เครื่องมือผิดกฎหมายเหล่านี้จึงยังคงอยู่

3) เรือคราดหอยลาย

เรือคราดหอยลายไม่สามารถทำการประมงได้บริเวณนี้เพราะมีปัญหาการหวงแหนทรัพยากรหอยลายหน้าบ้าน เนื่องจากเป็นแหล่งทำการประมงเดียวกับเครื่องมือประมงทะเลพื้นบ้านอื่นๆ และการคราดหอยลายทำลายสภาพแวดล้อม อีกทั้งการทำประมงด้วยซีคราดขนาดเล็กและอยู่ในเขต 3,000 เมตรจากฝั่ง ทรัพยากรหอยลายซึ่งพบมากในเขตอำเภอท่าศาลา อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา และอำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี ยังไม่มีการประสานการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน

4) เครื่องมือประมงอื่นๆ

นอกจากการทำประมงอวนลากเดี่ยว อวนลากคู่ในเขต 3,000 เมตรจากฝั่ง ซึ่งเป็นปัญหาที่พบตลอดแนวชายฝั่งแล้ว ยังพบการทำประมงอวนล้อมปลากะตักปั่นไฟ เขตอำเภอสาขบุรี จังหวัดปัตตานี อำเภอเมือง และอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งได้ก่อปัญหาจนมีการประท้วงและทวีความรุนแรงขึ้นทุกปี และบริเวณปากน้ำบางนรา อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ปากน้ำดินเงิน ช่องทางเดินเรือแคบลง การวางซันดักปลากะรัง ได้ขัดขวางการเดินทางออกไปทำการประมงและเข้าจอดเทียบท่าของเรือประมงทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก

2. มลภาวะทางทะเลจะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำลาย กุ้ง ปลา มลภาวะที่วุ่นวายที่น้ำเสียเป็นหลักใหญ่ น้ำเสียที่ลงทะเลมาจากสามแหล่งใหญ่คือ นากุ้ง ที่เรียงรายอยู่ตลอดตามแนวชายฝั่ง โรงงานอุตสาหกรรมและเมือง ชาวประมงในเขตทะเลสาบสงขลาตอนล่างบอกว่าปีหนึ่งๆ มีน้ำเสียจากเมืองหาดใหญ่ทะลักลงทะเลสาบไม่น้อยกว่าปีละ 10 ครั้ง ทำให้กุ้ง ปลา ในทะเลหายไปหมดเพาะเลี้ยงก็ทำไม่ได้ แม่น้ำลำธารเกือบทุกสายในภาคใต้เชื่อมต่อกับทะเลหรือทะเลสาบ และแหล่งเหล่านี้คือที่ทิ้งน้ำเสียของเมือง โรงงานและนากุ้ง

หรืออย่างกรณีพื้นที่อ่าวปัตตานี จังหวัดปัตตานี มีการขยายเขตพื้นที่อุตสาหกรรมตามนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ พื้นที่สำคัญและทรัพยากรของอ่าว ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ อย่างกว้างขวางและมีการใช้พื้นที่หลายส่วนอย่างไม่เหมาะสม ทำให้เกิดการเสื่อมสภาพของพื้นที่ การขุดคลองชลประทานในเขตอำเภอหนองจิกทำให้พื้นที่ลุ่มน้ำขัง ซึ่งเคยปลูกข้าวได้และมีปลาน้ำจืดชุกชุมต้องเสื่อมสภาพไปเนื่องจากดินเป็นกรด การสร้างบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ในเขตน้ำขึ้น - น้ำลง มากเกินไปและไม่มีแนวฉนวน (buffer zone) มีผลทำให้ชายฝั่งเกิดการสึกกร่อนและพังทลาย และทำให้สัตว์หน้าดินซึ่งเป็นอาหารของสัตว์น้ำใกล้ชายฝั่งมีปริมาณลดลง การกำหนดเขตอุตสาหกรรมบริเวณปากแม่น้ำปัตตานี การขยายท่าเทียบเรือประมงและชุมชนเมืองมีผลกระทบต่อประมงในอ่าวและชายฝั่ง เพราะของเสียจากโรงงานและชุมชนมีแนวโน้มสะสมได้ง่าย เนื่องจากระบบไหลเวียนของน้ำทำให้เกิดภาวะการคั่งแค้นธาตุและตะกอน นอกจากนั้นการสร้างเขื่อน และการขุดถมพื้นที่เพื่อทำนาเกลือหรือกิจกรรมอื่นๆ ล้วนมีผลกระทบต่อระบบนิเวศของอ่าวทั้งสิ้น นโยบายการขยายตัวทางเศรษฐกิจของรัฐและแรงผลักดันจากความต้องการของภาคเอกชนจะเป็นตัวเร่งให้ปัญหาดังกล่าวทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น

3. การทำลายทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่รอบอ่าวปัตตานี เช่น การขยายตัวของชุมชนเมือง การขยายตัวของเขตอุตสาหกรรมต่างๆ บนฝั่งแม่น้ำ การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น เขื่อนกันทราย การขุดลอกร่องน้ำ ถนน พนังกั้นคลื่นและกระแสน้ำ การขยายตัวของพื้นที่ทำนากุ้ง การสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลนและหญ้าทะเล การทำลายแหล่งอาศัยของสัตว์หน้าดินและพื้นที่สาหร่ายโดยเรืออวนรุน อวนลาก ทำให้อ่าวและชายฝั่งมีความเหมาะสมต่อ

ชีวิตสัตว์น้ำน้อยลง ส่งผลให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็ว และอยู่ในภาวะค่อนข้างวิกฤติและ
ส่งผลกระทบต่อโดยตรงกับวิถีชีวิตชุมชนชายฝั่ง

ป่าชายเลนนั้นเป็นแหล่งเพาะฟักสัตว์น้ำวัยอ่อนที่จะออกสู่ทะเลใหญ่ สัตว์น้ำหลายชนิดอยู่
ในป่าชายเลน เป็นแหล่งทำมาหากินของชาวประมงพื้นบ้านที่ไม่มีเรือ พวกเขาจะเก็บหอย หาปู ใน
ป่าชายเลนยังชีพอยู่ได้ เมื่อป่าถูกทำลายก็เหมือนหม้อข้าว หม้อแกงถูกทุบทิ้ง แหล่งอนุบาลกุ้งและ
ปลาของทะเลใหญ่ก็หมดไป ปริมาณกุ้งและปลาในทะเลก็จะน้อยลงตาม

การอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลและป่าชายเลนสำหรับนักวิชาการอาจจะมีความหมายอีกแบบหนึ่ง
แต่สำหรับชาวประมงพื้นบ้านหมายถึงการปกป้องหม้อข้าวหม้อแกงของตนเอง

อย่างน้อยที่สุดข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เราเห็นว่าเกิดการเร่งจับสัตว์น้ำจำนวนมากจน
ก่อให้เกิดภาวะความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสัตว์น้ำนั้นเกิดจากกลุ่มคนเล็กๆ เพียงกลุ่มเดียว

ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านประกอบอาชีพมีรายได้น้อยลง มีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น มีความเสี่ยง
ในการออกทะเลมากขึ้น และมีปัญหาสังคมด้านอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย เช่น ปัญหาการว่างงาน
การอพยพแรงงาน การศึกษา ยาเสพติด เป็นต้น ความเลวร้ายจากวิกฤติสิ่งแวดล้อมและสังคมของ
ชุมชน ทำให้ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านในภาคใต้หลายชุมชนเกือบล่มสลาย

ฝ่ายกำหนดนโยบายที่ผ่านมามักกลายเป็นปัญหาเพราะไม่เคารพต่อวิถีทางของชาวประมง
พื้นบ้าน มองเห็นว่าเป็นเพียงซากเดนที่รอวันย่อยสลายมากกว่าที่จะเชื่อว่าใช้ชุมชนเป็นฐานสำหรับ
การพัฒนาอย่างพอเพียงและยั่งยืนต่อไปได้ ปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรมในปัจจุบันมีผลกระทบต่อ
คนที่ทำประมงพื้นบ้าน โดยตรงก่อน แต่ในอนาคตจะมีผลกระทบต่อลูกหลานไทยทุกคน

ปัจจุบันมีชุมชนชาวประมงพื้นบ้านหลายชุมชนในหลายจังหวัดของภาคใต้ประมาณร้อยละ
80 ที่นับถือศาสนาอิสลาม เริ่มมีการตื่นตัวในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและการพัฒนาชุมชนให้มีความ
อยู่รอดอย่างยั่งยืนต่อไป

ดังนั้นน่าจะถึงเวลาที่ต้องทบทวนและคิดหาทางออกในการเปลี่ยนแปลงการทำการประมง
ชายฝั่งและบทบาทของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการการประมงชายฝั่ง บนฐานของ
ความร่วมมือ ความเข้าใจและเข้าถึง ในเงื่อนไขและบริบทของท้องถิ่นภายใต้กลไกที่มีอยู่ในท้องถิ่น
เอง ซึ่งจำเป็นต้องศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาวิธียุทธศาสตร์การทำงานร่วมกันขององค์กรท้องถิ่นจากทุกภาค
ส่วนที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการการประมงชายฝั่ง ที่ทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่ท้องถิ่นหรือ
ชุมชนในการเข้าถึงและใช้ทรัพยากรได้อย่างเท่าเทียม ตลอดจนนำพาความสงบสุขมาสู่พื้นที่
ดังกล่าวได้ นั่นคือทางออกที่ดีในการช่วยสร้างความสงบสุขจากการได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่
เป็นธรรมและยั่งยืน

เท่าที่ผ่านมาได้มีความพยายามอย่างมากทั้งในระดับนโยบายและระดับประชาชนใน
ท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งจากการแย่งชิงทรัพยากรชายฝั่ง มีการต่อสู้ดิ้นรนของชาวประมง
พื้นบ้านและภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ปัญหา ได้สร้างพลวัตของการปรับตัวท่ามกลางการ

เปลี่ยนแปลงนี้ เกิดกระบวนการการมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้ มีการผลิตข้อมูลข่าวสาร สร้างความเข้าใจและจิตสำนึกท้องถิ่นขยายตัวออกไปเป็นเครือข่ายกว้างขวาง เป็นทุนทางสังคมที่จะใช้เป็นฐานในการแก้ปัญหาความขัดแย้งต่อไปในอนาคตได้ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันปัญหาการประมงชายฝั่งจะยังไม่มีการคลี่คลายไปในทางความสำเร็วมักก็ตาม แต่อย่างน้อยที่สุดเราได้เห็นพลังและแนวทางที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น และมีการขยายพื้นที่ของเครือข่ายภาคประชาชนมากขึ้นรวมทั้งมีความพยายามต่อสู้เรียกร้องสิทธิและนำเสนอแนวทางการพัฒนาการประมงที่มีความหมายต่อความมั่นคงของท้องถิ่นในอนาคต

เป็นที่น่าเสียดายว่าความพยายามที่จะแก้ปัญหาที่ผ่านมาแม้ทุกกลุ่มทุกองค์กรจะมีจุดมุ่งหมายสู่การแก้ปัญหาเดียวกันแต่ดูเหมือนว่ากลไกในการทำงานดังกล่าวยังไม่เป็นเอกภาพและขาดพลังในการขับเคลื่อนปัญหาเท่าที่ควร การไหลของข้อมูลข่าวสารรวมทั้งการทำงานเชิงบูรณาการของภาคส่วนต่างๆ ยังมีข้อจำกัดอยู่มาก ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นเร็วมาก การค้นหาข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ที่จำเป็นเพื่อให้เกิดการบูรณาการที่เป็นจริงจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์วัฒนธรรมของการทำงานร่วมกัน มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น จึงจะทำให้การทำงานเกิดการขับเคลื่อนอย่างมีทิศทางและมีพลังมากขึ้น

1.5 แนวคิด วัตถุประสงค์ สมมติฐานและคุณค่าของงานวิจัย

ดังนั้นงานวิจัยในครั้งนี้จึงมุ่งที่จะค้นหาทุนทางสังคมทั้งหลายที่สั่งสมกันมา รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลและผลกระทบต่อกระบวนการแก้ปัญหาการจัดการประมงชายฝั่ง เพื่อความบรรลุต่อเป้าหมายคือความมั่นคงของท้องถิ่นร่วมกัน ซึ่งหมายถึงการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างฐานทรัพยากร องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบบคุณค่าความคิดและเครือข่ายชุมชนให้เกิดความผูกพันใกล้ชิดและมีคุณภาพมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เชิงวิจัย คือ (1) เพื่อศึกษาสถานภาพของชุมชน โดยวิเคราะห์องค์ประกอบของทุนทางสังคมในชุมชน และสถานภาพขององค์กรในการบริหารจัดการประมงชายฝั่ง โดยองค์กรท้องถิ่น โดยวิเคราะห์องค์ประกอบเกี่ยวกับ โครงสร้าง การดำเนินงาน บทบาทหน้าที่ และผลการดำเนินงานขององค์กรในการบริหารจัดการประมงชายฝั่ง (2) เพื่อศึกษาเงื่อนไขในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการประมงชายฝั่ง และ (3) เพื่อค้นหากลไกและวิธีการบูรณาการการบริหารจัดการประมงชายฝั่ง โดยท้องถิ่นอย่างยั่งยืน บนสมมติฐานที่ว่า (1) องค์กรท้องถิ่นน่าจะเป็นกลไกสำคัญต่อการพัฒนาประมงชายฝั่ง (2) การพัฒนาศักยภาพองค์กรท้องถิ่นน่าจะนำไปสู่การจัดการประมงชายฝั่งอย่างยั่งยืน (3) การพัฒนาศักยภาพองค์กรท้องถิ่นนั้นต้องสัมพันธ์กับวิถีคิด ภูมิปัญญา นโยบาย โครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคม และแบบแผนการใช้ทรัพยากรของชุมชน และ (4) องค์กรท้องถิ่นที่มีศักยภาพสามารถปรับตัวและเรียนรู้เพื่อการทำงานอย่างมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง (5) ชุมชนที่มีศักยภาพจะ

สามารถทำงานอย่างมีส่วนร่วมและมีผลผลักดันการทำงานขององค์กรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรที่เกี่ยวข้องได้ด้วย โดยจะศึกษาองค์กรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการประมงชายฝั่งในจังหวัดปัตตานี ซึ่งประกอบด้วย องค์กรชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน มหาวิทยาลัย ในท้องถิ่น หน่วยงานประมงที่เกี่ยวข้อง องค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรบริหารส่วนจังหวัด และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการประมงชายฝั่ง และจะศึกษาเฉพาะชุมชนที่มีพื้นที่ชายฝั่งทะเล และมีประสบการณ์ในการบริหารจัดการประมงชายฝั่งกับองค์กรต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย พื้นที่ที่ติดชายฝั่งอ่าวไทย และพื้นที่ที่ติดทั้งอ่าวไทยและอ่าวปัตตานี ในการศึกษาครั้งนี้จะเลือกพื้นที่ครอบคลุมทั้ง 2 ลักษณะข้างต้นคือ

(1) พื้นที่ที่ติดชายฝั่งอ่าวไทย โดยเลือกบ้านบางตาบา ตำบลบางตาบา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี และบ้านทอนนาอิม อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

(2) พื้นที่ที่ติดทั้งอ่าวไทยและอ่าวปัตตานี โดยเลือกบ้านดาโต๊ะ ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

โดยจะใช้เวลาในการศึกษา 1 ปี เริ่มต้นตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2549 ถึงเดือนสิงหาคม 2550 ซึ่งคาดว่าจะได้ประโยชน์คือ ทราบสถานการณ์ขององค์กรท้องถิ่นในการบริหารจัดการประมงชายฝั่ง ได้กลไกและวิธีการบูรณาการการบริหารจัดการประมงชายฝั่ง โดยท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ได้แนวทางในการพัฒนาศักยภาพขององค์กรท้องถิ่นเพื่อการบริหารจัดการประมงชายฝั่งของจังหวัดปัตตานี และเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างความเข้าใจและการยอมรับ และร่วมเป็นภาคีเครือข่ายทางสังคมของท้องถิ่น

อย่างไรก็ตามงานวิจัยครั้งนี้จะไม่ใช้ระดับความเชื่อมั่นที่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่จะใช้ระดับความเชื่อมั่นทางความรู้สึกเพราะความรู้สึกของประชาชนคือตัวชี้วัดทางสังคมที่มีความสำคัญ และมีผลกระทบต่อความมั่นคงและความสันติสุขของประชาชนอย่างชัดเจนยิ่ง